

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА ПІДТРИМАННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В СУДАХ ТА МІСЦЕ СЕРЕД НИХ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Шурко Олег Іванович - здобувач Інституту права та суспільних відносин
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

УДК 342.9 (477)

В статті на основі аналізу наукових поглядів учених і норм діючого законодавства України охарактеризовано правові основи забезпечення охорони і підтримання громадського порядку в судах і визначено місце серед них адміністративно-правового регулювання.

Виділено два основних підходи до розуміння основ права: згідно першого – це принципи права, згідно другого – система нормативно-правових актів, зокрема законів, положеннями яких регулюються юридично значимі характеристики, аспекти відповідних правових відносин.

Вияснено, що принципи забезпечення охорони і підтримання громадського порядку в судах – це основопологаючі (базові, отправні), загальні, імперативні вимоги, правила.

Встановлено, що на сьогодні в нашій державі закладено основні правові принципи, необхідні для ефективного забезпечення і підтримання громадського порядку в судах. Доведено, що значення адміністративно-правового регулювання для забезпечення досліджуваного порядку обумовлено тим, що галузь адміністративного права регулює громадські відносини, які містять елемент публічної влади.

Ключові слова: правові основи, охорона, громадський порядок, суди, адміністративно-правове регулювання.

Pe baza analizei punctelor de vedere științifice ale oamenilor de știință și a normelor actuale ale legislației din Ucraina, articolul descrie cadrul legal pentru protecția și menținerea ordinii publice în instanțele de judecată și stabilește locul dintre acestea și reglementarea administrativă și legală.

Se disting două abordări principale pentru înțelegerea fundamentelor dreptului: în primul rând, acestea sunt principiile dreptului, conform celui de-al doilea, un sistem de acte juridice, în primul rând legi, ale căror dispoziții reglementează caracteristici semnificative din punct de vedere juridic, aspecte ale relațiilor juridice relevante.

S-a constatat că principiile asigurării protecției și menținerii ordinii publice în instanțe sunt regulile fundamentale (de bază, de pornire), generale, peremptorii.

S-a stabilit că astăzi în statul nostru sunt stabilite principiile legale de bază care sunt necesare pentru asigurarea și menținerea efectivă a ordinii publice în instanțele de judecată. S-a dovedit că importanța reglementării administrative pentru asigurarea ordinii studiate se datorează faptului că ramura dreptului administrativ reglementează relațiile sociale care conțin un element al autorității publice.

Cuvinte cheie: temei juridic, protecție, ordine publică, instanțe, reglementare administrativă și juridică.

The article, based on the analysis of scientific views of scientists and norms of the current legislation of Ukraine, describes the legal principles of ensuring the protection and maintenance of public order in the courts and identifies the place among them administrative and legal regulation.

There are two main approaches to understanding the principles of law: according to the first, the principles of law are principles of law, that is, these concepts are synonymous; according to the second one, such is the system of normative legal acts, above all the laws, the provisions of which regulate the legally significant characteristics, aspects of the respective legal relations.

It has been established that the principles of ensuring the protection and maintenance of public order in the courts are basic (basic, starting), general, imperative requirements, rules on which the functioning of the legal mechanism for ensuring the protection and maintenance of public order in the courts is based. These principles are formed on the basis of scientific knowledge of objectively existing patterns of social life.

It is established that today in our country the basic legal principles necessary for effective maintenance and maintenance of public order in courts are laid. As the current legislation defines both general principles and specific rules governing the substantive and procedural aspects of the implementation of the provision.

It is proved that the importance of administrative and legal regulation for ensuring the investigated order is due to the fact that the branch of administrative law regulates public relations that contain an element of public power. Most often, this right is associated with the activity of the executive power, but today its scope is much wider, since the regulatory influence of its means is affected not only by the executive and administrative activity of the bodies of the specified branch of government, but also by the activity of other bodies of state and local self-government. In particular, by means of administrative and legal regulation, the legal bases of activity of competent entities (bodies and officials) in ensuring the investigated public order are determined: the powers of these entities, the forms, means and instruments of protection and maintenance of public order available to them, application procedures measures for its protection; interaction of these entities with other state bodies and the public, etc.

Keywords: legal principles, protection, public order, courts, administrative and legal regulation.

Постановка проблеми. Розбудова України як правової держави вимагає здійснення правових регламентів усіх основних сфер суспільних відносин, особливо тих, що пов'язані із діяльністю органів і посадових осіб публічної влади. Адже правова держава, пише А. Безимян, – та, що не лише насаджує універсально чинні правові норми, але й сама підкоряється їм, тобто обмежує свої дії певними конституційно-правовими нормами [1, с.146]. Наявність чітких та змістовних правових засад, що визначають ключові аспекти організації та функціонування суспільно-державного життя, зокрема регламентують правовий статус людини і громадянина, суб'єктів владних повноважень, а також механізм їх взаємовідносин між собою, є однією із ключових ознак, що характеризують сутність правової держави. Зрозуміло, що забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, як специфічний різновид державно-владної діяльності, не є виключенням і має ґрунтуватися на відповідних правових засадах, дослідження яких дозволить з'ясувати стан юридичного підґрунтя даної діяльності.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах у своїх наукових

працях розглядали: Г.В. Атаманчук, Д.Г. Заброда, І.В. Каглянчук, В.К. Колпаков, В.М. Малиновська, О.М. Музичук, Г.М. Омеляненко, М.А. Погорецький, С.П. Черних та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість розробок, у юридичній літературі відсутні комплексні дослідження, присвячені правовим засадам забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах.

Саме тому метою статті є: надати характеристику правових засад забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах та визначити місце серед них адміністративно-правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Аналіз низки наукових позицій дає змогу виокремити два основні підходи до розуміння засад права: згідно з першою засадою права – це принципи права, тобто дані поняття є синонімами; другий підхід розуміє під правовими засадами систему нормативно-правових актів, перш за все законів, положеннями яких врегульовуються юридично значущі характеристики, аспекти відповідних правових відносин. Ми в цілому згодні із тим, що саме принципи є тими відповідними засадничими вимогами, на яких

ґрунтується будь-який правовий інститут, як, власне кажучи, й уся система права в цілому.

Так, принципи забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах – це основоположні (базисні, відправні), загальні, імперативні вимоги, правила, на яких ґрунтується функціонування організаційно-правового механізму із забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах. Дані принципи формуються на підставі наукового пізнання об'єктивно існуючих закономірностей суспільного життя. Разом із тим, вважаємо, що повністю ототожнювати принципи із правовими засадами не слід, оскільки остання категорія має більш широкий характер, і включає першу. На нашу думку, більш правильним буде розглядати правові засади як ті нормативно-правові акти, в яких визначаються юридичні правила забезпечення досліджуваного громадського порядку. Зокрема, і самі принципи набувають своєї формалізації і загальнообов'язкового характеру завдяки їх закріпленню у відповідних законодавчих джерелах.

Висвітлюючи правові засади забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, ми будемо виходити із такого критерія, як юридична сила відповідного джерела права. І, у першу чергу, тут слід відзначити Конституцію України – Основний закон держави, що встановлює найбільш важливі юридичні вимоги, на яких ґрунтується державний устрій, суспільне життя в країні, механізм здійснення публічної влади. Саме Конституція є джерелом ключових загальноправових принципів, що пронизують усю національну правову систему і є обов'язковими та незаперечними для будь-якого публічно- чи цивільно-правового інституту, суб'єкта, для кожної юридично значущої діяльності, поведінки. Такими принципами, зокрема, є:

- пріоритет прав і свобод людини. Зокрема, Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2];

- принцип верховенства права, що закріплений у статті 8 Конституції. Згідно з даною статтею Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується [2]. Даний принцип є одним із найбільш складних для розуміння, оскільки його зміст утворює ціла низка ідей і принципів нижчого порядку. Зокрема, у доповіді «Про верховенство права», викладеній на 86-пленарному засіданні Венеціанської комісії 25-26 березня 2011 р. сутність верховенства права розкривається: 1) доступ до закону (положення закону повинні бути зрозумілими, ясними та передбачуваними); 2) вирішення питань про юридичні права повинно, як правило, здійснюватися на підставі закону, а не за розсудом; 3) рівність перед законом; 4) влада повинна реалізовуватися відповідно до закону, справедливо та розумно; 5) права людини повинні бути захищені; 6) повинні бути наявні засоби для врегулювання спорів без невинуватених витрат та відстрочок; 7) наявність справедливого суду; 8) держава повинна дотримуватися своїх зобов'язань у рамках як міжнародного, так і національного права [3]. Верховний Суд України у Пленумі № 9 від 01.11.1996 року розтлумачив принцип верховенства права так, що конституційні права і свободи людини та громадянина є безпосередньо діючими, вони визначають зміст та спрямованість діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і забезпечуються захистом правосуддя [4]. Отже, складність та багатоаспектність принципу верховенства права якщо й не унеможливує, то суттєво ускладнює формулювання його чіткого, єдино правильного визначення. На наше переконання, характеризуючи сутність даного принципу, слід виходити із того, що право є головним мірилом справедливості та свободи у суспільстві та державі. Діяльність усіх без винятку державних інститутів має підпорядко-

уватися потребам реалізації та захисту даної свободи і справедливості [5, с. 7];

- законність. Як принцип, законність є важливою складовою вищезгаданого верховенства права і продовжує його. Дослідженню цього принципу досить багато уваги приділяється вченими. Так, визнаючи багатогранність поняття «законність», М.І. Матузов вважає, що вона має доволі просте та стисле визначення. Під законністю треба розуміти суворе й неухильне дотримання всіма суб'єктами права наявних у державі законів та заснованих на них підзаконних нормативних актів. Ключовим словом у наведеній дефініції є «дотримання». Саме у ньому визначальний зміст і сутність розглядуваного явища у будь-якій його інтерпретації, бо якщо немає дотримання, то немає і законності. Учений слушно стверджує, що поняття законності повинно розповсюджуватися не тільки на сферу дії законів, а й на усю сферу їх утворення, тобто законотворчість, а ширше – на усю правотворчість, тому що ці процеси також піддаються оцінці з позиції ідей моральності та законності. Акцентовано увагу на тому, що закони повинна поважати насамперед влада, інакше законність виявиться неповною, обмеженою, а влада – не правовою [6, с. 408 – 410]. А.С. Кравцов відзначав, що законність навряд чи можливо визначати як стан суспільної життєдіяльності, який визначається ступенем відповідності чинному законодавству, бо це елемент правового порядку, який не може бути вирізнений із загального стану правової впорядкованості суспільного буття. Законність наявних правових відносин суспільстві «розчиняється» у сукупності всіх суспільних відносин, які ґрунтуються на вимогах права і виходять із його приписів [7, с. 34].

Тобто у найбільш загальному розумінні законність слід тлумачити як вихідну засаду, ідею, що лежить в основі здійснення будь-якої діяльності, незалежно від того, про яку сферу суспільних відносин йдеться. Вона, перш за все, передбачає неухильне слідування всіма суб'єктами права норм чинного законодавства, а відтак сприяє забезпеченню панування правопорядку в суспільстві. Звідси законність, як ключова засада забезпечення охорони та

підтримання громадського порядку в судах, має два ключові аспекти: по-перше, вона спрямована на те, щоб забезпечити в межах встановлених законом діяльність судів, яка б була правомірною та відповідала нормам чинного законодавства, а також світовим стандартам, які є загальноновизнаними у цій сфері; а по-друге, законність передбачає, що суди мають можливість без зовнішнього впливу на судовий процес здійснювати правосуддя та виносити справедливі та законні рішення, тим самим забезпечуючи належний захист прав та свобод громадян, а як результат панування права в українському суспільстві. Саме тому вкрай важливо, щоб держава створила всі необхідні умови для забезпечення безпеки здійснення правосуддя. Одним із таких засобів, на нашу думку, є вироблення сприятливих організаційних та правових умов для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах;

- правова рівність. Відповідно до Конституції Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [2].

Отже, значення Конституції України полягає у тому, що саме її норми встановлюють основи суспільного та державного ладу в Україні, основоположні соціальні цінності, на яких ґрунтуються суспільні відносини в державі та для забезпечення яких функціонують держав-

ні інститути. Дані конституційні положення є обов'язковими та незаперечними і для відносин щодо забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах.

Наступний рівень досліджуваних правових засад становлять міжнародні нормативно-правові документи (договори, конвенції, пакти тощо), до яких Україна приєдналася у встановленому порядку. Засади даного рівня стосуються як забезпечення прав і свобод людини (наприклад, Загальна Декларація прав людини від 10.12.1948, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966), так і безпосередньо питань правосуддя (наприклад, Основні принципи незалежності судових органів, Схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року, Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією Економічної та Соціальної ради ООН 27.07.2006). Засади даного рівня, з одного боку визначають провідні соціальні цінності та пріоритети, якими мають керуватися у своїй діяльності державні органи держав-учасниць, а з іншого – встановлюють вимоги щодо забезпечення високого рівня якості та дієвості правосуддя як одного із ключових інструментів забезпечення панування верховенства права і правової законності в державі.

Законодавчий рівень досліджуваних правових засад формують відповідні Закони України, зокрема, такі як: Кримінальний кодекс України від 2001 р., Кодекс України про адміністративні правопорушення від 1984 р., «Про судоустрій і статус суддів» від 2016 р., «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 1993 р., «Про національну поліцію» від 2015 р., «Про Національну гвардію України» від 2014 р., «Про Вищу раду правосуддя» від. 2016 р. та ін. Саме на законодавчому рівні визначаються безпосередньо юридичні засади забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, а саме такі його аспекти, як: об'єкт та предмет даної охорони; суб'єктний склад правовідносин, що супроводжують зазначене забезпечення; правовий статус даних суб'єктів; порядок, форми та засоби забезпечення громадського порядку; та ін.

І останній рівень правових засад, підзаконний, на якому уточнюються та розвиваються положення відповідних Законів України. Як правило, даний рівень засад спрямований на конкретизацію завдань та функцій певних державних органів, визначення відповідних процедурних питань, тобто пов'язаних порядком здійснення певної діяльності, застосування, реалізацією якихось заходів, мір тощо. Прикладом джерел засад даного рівня є Наказ ДСА України «Про заходи щодо забезпечення безпеки діяльності судів загальної юрисдикції та територіальних управлінь державної судової адміністрації» від 02.06.2003 № 217, Тимчасовий порядок забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них від 26.12.2016, Положення про Службу судової охорони від 4 квітня 2019 року N 1051/0/15-19.

У цілому можемо говорити про те, що на сьогодні в нашій державі закладені основні правові засади, необхідні для ефективного забезпечення і підтримання громадського порядку у судах. Оскільки чинне законодавство визначає як загальні принципи, так і конкретні норми, що регламентують матеріально-правові та процедурно-процесуальні аспекти здійснення зазначеного забезпечення. Особливе місце у визначенні досліджуваних засад належить адміністративно-правовому регулюванню, оскільки саме адміністративне право – це галузь права, засобами якої (норми, відносини, законодавство, методи, форми, компетенція суб'єктів, способи реалізації норм) формуються публічно-управлінські відносини, а також організується і забезпечується публічно-управлінська діяльність [8, с.33]. Д.М. Павлов, підтримуючи таке тлумачення адміністративного права, також відмічає, що воно (адміністративне право) може розглядатися як публічно-сервісне право, спрямоване на обслуговування інтересів приватних осіб у їх відносинах з органами публічної адміністрації. Адміністративне право взаємодіє з іншими правовими галузями, зокрема конституційним правом, яке закріплює основні засади організації та функціонування виконавчої влади, місце органів виконавчої влади у державному механізмі, характер їх взаємовідносин з орга-

нами інших гілок державної влади та місцевого самоврядування. Фактично адміністративне право базується на нормах конституційного права, конкретизує їх [9, с.10].

Висновки. Отже, значення адміністративно-правового регулювання для забезпечення досліджуваного порядку обумовлене тим, що галузь адміністративного права регулює суспільні відносини, які містять елемент публічної влади. Найчастіше дане право пов'язують із діяльністю органів виконавчої влади, однак сьогодні сфера його застосування набагато ширша, оскільки регламентуючого впливу його засобів зазнає не лише виконавчо-розпорядча діяльність органів вказаної гілки влади, але й діяльність інших органів держави та місцевого самоврядування. Зокрема, засобами адміністративно-правового регулювання визначаються правові засади діяльності компетентних суб'єктів (органів і посадових осіб) під час забезпечення досліджуваного громадського порядку: повноваження даних суб'єктів, наявні у їх розпорядженні форми, засоби та інструменти охорони і підтримки громадського порядку, процедури застосування заходів з його охорони; взаємодія вказаних суб'єктів з іншими органами держави та громадськістю тощо.

Література

1. Безимян А.. Навчальний посібник. Для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності "Правознавство", С.: Українська академія банківської справи, 2005, 689 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n5262>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Х. : Право, 2012. 768 с. // [Електронний ресурс] Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1319042049178/pravo/verhovenstvo_prava
4. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : Постанова №9 Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0009700-96>
5. Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права: черговий етап // Право України. 2000. №7. С. 6-8.
6. Теория государства и права: курс лекций / М. И. Байтин та ін.; под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2004. 767 с
7. Крижановський А.Ф. Законність і правопорядок: «сіамські близнюки» чи самостійні правові категорії? Науковий вісник. Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011. № 1 (1). С. 27-36.
8. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
9. Павлов Д. М. Адміністративне право : Загальна частина : Конспект лекцій. К. : МАУП, 2007. 136 с.